

ТИПОЛОГІЯ ОДНОСКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ АНГЛІЙСЬКОЇ І УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

Односкладні речення постають цілком самостійними синтаксичними одиницями, які мають широкі виражальні можливості й специфіку вживання у всіх стилях мовлення. Вони не протиставляються двоскладним і не є їхніми варіантами з пропущеними підметом чи присудком, не вимагають поновлення другого головного члена і не можуть бути доповнені ним без зміни змісту висловленого. На сучасному етапі розвитку синтаксису такі утворення розглядаються як тип простого речення, структурно-предикативна основа якого ґрунтується на функціонуванні єдиного поширеного або непоширеного з залежними компонентами головного члена, що виступає засобом вираження предикативності [1, с. 74]. Саме такі контрадикції та складність потрактування структурної площини односкладного речення зумовлюють актуальність більш ґрунтовного дослідження даного типу речень. Оскільки односкладні речення характерні як для української, так і для англійської мов, то досить важливо вдатись до компаративної лінгвістики та порівняти застосування односкладних речень в цих мовах з метою знаходження спільних та відмінних структурно-твірних та типологічних рис.

Метою нашого дослідження є вивчення односкладних речень української та англійської мов, знаходження їхніх спільних та відмінних рис.

Мета дослідження передбачає виконання таких завдань: 1) проаналізувати термінологічний апарат проблеми, що досліджується; 2) вивчити структуру односкладних речень української та англійської мов; 3) надати порівняльну характеристику односкладних речень української та англійської мов.

Предметом нашого дослідження є односкладні речення української та англійської мов.

В українській та англійській мовах односкладні речення трактуються як речення, граматична основа яких має у своєму складі лише один головний член (підмет або присудок), причому зміст речення залишається зрозумілим і без другого головного члену [3].

Залежно від способу вираження та значення головного члена односкладні речення української мови поділяються на два типи: з головним членом присудком, наприклад, укр.: Вечоріє. Пахне м'ятою та з головним членом-підметом, наприклад, укр.: Палюче сонце. Вечір [5]. В англійській мові односкладні речення поділяються на називні і дієслівні. Називні речення – це речення, в яких головна частина виражена іменником або прикметником, наприклад, англ.: Silentnight. Morning. Вони вказують на існування речей. Найчастіше вживаються в описах. Дієслівні речення – це речення, в яких головна частина виражена неозначеною формою дієслова: інфінітивом або герундієм, наприклад, англ.: To be or not to be.

Snowing [2]. Тому можемо зробити висновок, що поділ односкладних речень на типи є однаковим для обох порівнюваних мов.

Односкладні речення української мови можуть бути непоширеними, наприклад, укр.: Літо. Погода. Світає і поширеними, наприклад, укр.: Довгоочікуване літо. Чудова погода. В англійській мові лише називні речення можуть бути поширеними, наприклад, англ.: English spring flowers! і непоширеними, наприклад, англ.: Silence. Summer. Midnight.

Що стосується дієслівних односкладних речень, то тут ми знаходимо також суттєві відмінності. В українській мові розрізняють кілька типів односкладних речень із головним членом присудком, залежно від значення присудка та способу його вираження.

Перший тип – означено-особові речення, в яких головний член вказує на те, що дія виконується або виконуватиметься певним предметом чи особою, і який виражений дієсловом у формі 1-ої або 2-ої особи однини чи множини теперішнього або майбутнього часів дійсного способу, наприклад, укр.: Поїдемо поговорити з лісом. Відмикаю світанок скрипичним ключем і дієсловом наказового способу, наприклад, укр.: Зіграй мені осінній плач калини. На певну дійову особу (я, ти, ми, ви) в означено-особових реченнях вказують особові закінчення дієслів присудків (розумію, розумієш, розуміємо, розумієте). Означено-особові речення часто виражають різні спонукання до дії – прохання, накази, побажання, заклики, тощо.

До другого типу відносяться неозначено-особові речення, в яких дійова особа мислиться неозначено, більша увага зосереджена на дії чи події. Присудок у неозначено-особових реченнях виражається дієсловом у 3-ій особі множини теперішнього чи майбутнього часів або у формі множини минулого часу, наприклад, укр.: У газетах детально описують події тижня. Задзвонили у Констанці рано в усі дзвони. Неозначено-особові речення широко вживаються в науковому стилі.

Третій тип – узагальнено-особові речення, в яких присудок виражається формою 2-ої особи однини теперішнього чи майбутнього часів (рідше 3-ої особи множини та наказового способу), але виконувач дії не називається, оскільки дію може виконувати будь-хто. Узагальнено-особові речення вживаються переважно у приказках та прислів'ях, а також у художньому стилі мовлення, наприклад, укр.: Шилом моря не нагрієш. Готуй сани влітку.

Останнім, четвертим типом є безособові речення, в яких дійова особа граматично не виражається. Головний член у безособових реченнях буває виражений: безособовим або особовим, що має безособове значення, дієсловом (наприклад, укр.: Смеркалося); дієслівними формами на -но, -то (наприклад, укр.: Ранено в груди тяжко, а волосся тільки обсмалено порохом); неозначеною формою дієслова або неозначеною формою дієслова у поєднанні з прислівником чи присудковими словами типу – треба, можна, жаль, шкода, слід, наприклад, укр.: Ніколи не забути шкільних років. Вибрати не можна тільки Батьківщину; прислівником, наприклад, укр.: У коморі було тихенько, як у вусі. Так тихо, тихо скрізь; словами: нема, немає, не було, не буде, при яких є додаток у родовому

відмінку, наприклад, укр.: Нїде немає літа. Безособові речення часто зустрічаються в художньому стилі мовлення [4].

Що стосується англійської мови, то в ній дієслівні односкладні речення поділяються на наказові та інфінітивні. Наказові речення – це речення, в яких головна частина виражена дієсловом у формі 2-ї особи однини чи множини, що виконує роль присудка лише в одній формі – наказовій. В таких реченнях не використовуються модальні дієслова. Речення цього типу виражають спонукання до дії з метою виконання наказу, бажання, прохання, дозволу, поради того, хто говорить, наприклад, англ.: *Come here! Don't be silly! Let's go at once!*

В інфінітивних реченнях головна частина виражена дієсловом у формі інфінітиву. Такі речення поділяються на два види. Перший вид представлений окличним реченням, в якому інфінітив з часткою *to* стоїть на початку речення. Зміст таких речень передає сильне почуття з боку мовця, який бажає, щоб явище або подія, про яку йдеться в контексті речення, відбулися, або ж мовець передає своє захоплення з приводу того, що відбувається, наприклад, англ.: *To be lonely and grow older and older.* Такі речення характерні для літературної мови, де думки персонажа передаються через мову автора.

Другий вид представлений питальними реченнями, на початку яких стоїть питальне слово *Why*, за яким слідує інфінітив без частки *to*, перед яким іноді може стояти частка *not*. Такі речення виражають здебільшого пропозицію, наприклад, англ.: *Why not give your friend the same pleasure?* [6].

Отже, односкладні речення української та англійської мов мають спільні та відмінні структурно твірні та типологічні риси. Спільним є поняття односкладного речення, його трактування та поділ односкладних речень на іменні та дієслівні. Відмінності таких речень зумовлені особливостями самої граматичної побудови порівнюваних мов.

Список використаних джерел:

1. Білецький А. О. Про мову і мовознавство: навч. посібник / А. О. Білецький. – К. : АртЕк, 1996. – 223 с.
2. Верба Г. В. Граматика сучасної англійської мови: довідник / Г. В. Верба, Л. Г. Верба. – К. : Логос, 2001. – 352 с.
3. Дудик П. С. Із синтаксису простого речення. Синтаксис. Речення. Класифікація речень. Односкладні речення. Неповні речення. Еквіваленти речення: з навч.-контрольними завданнями, вправами / П. С. Дудик. – Вінниця : ВДПУ, 1999. – 297 с.
4. Коваль Л. М. Семантико-синтаксична основа головного компонента односкладних речень в українській мові [Текст] : монографія / Л. М. Коваль; Мін-во освіти і науки України, Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2015. – 316 с.
5. Кононенко П. П. Українська мова: навч. посібник / П. П. Кононенко, Л. О. Кадомцева, Л. І. Мацько. – К. : Либідь, 1991. – 224 с.
6. Пассов Е. И. English Grammar? No Problem: учеб. пособие / Е. И. Пассов. – М. : Иностр. язык: ОНИКС, 2000. – 248 р.